

PRIKAZ STRANIH ISKUSTAVA

SOCIJALNA PEDAGOGIJA U NJEMAČKOJ¹

Uwe Uhlendorff

Technische Universität Dortmund

1. SOCIJALNA PEDAGOGIJA KAO ZNANOST

1.1 Povijesni razvoj

Socijalna pedagogija kao znanstvena disciplina pojavila se u Njemačkoj 20-ih godina 20. stoljeća u tzv. Weimarsko doba. Imenovanjem Christiana Jaspersa Klumkera profesorom za socijalni rad i socijalnu pedagogiju na Sveučilištu u Frankfurtu počinje se etablirati predmet socijalna pedagogija kao znanstveno-akademski tradicija. Predstavnikom sveučilišne pedagogije može se nazvati Herman Nohl koji je 1919. imenovan profesorom filozofije i pedagogije na Sveučilištu u Göttingenu. U knjizi "Dobrobit za mladež" sadržane su temeljne značajke njegove teorije o socijalnoj pedagogiji. No, oni su predstavnici različitih tradicija "socijalne pedagogije" u Njemačkoj. Koncept socijalne pedagogije Hermana Nohla bio je usko povezan s praksom pomoći mladima u Njemačkoj i s pokretom mladih. Nohl je postavio socijalnu pedagogiju kao dio pedagoške discipline (odnosno znanosti o odgoju) koja se u prvom redu bavila problemima obiteljskog i javnog odgoja čije su pravne odredbe poglavito obuhvaćene Državnim zakonom o dobrobiti mladeži iz 1922. godine. Na samom početku važnu ulogu imale su teorije odgoja i obrazovanja. Klumker je predstavnik druge tradicijske linije socijalne pedagogije kod koje se jače ističu socijalno-politički i socijalno-državni aspekti te javna i privatno organizirana skrb za siromašne i potrebite pojedince. Scherpner, koji je također radio na Sveučilištu u Frankfurtu, razvio je Klumkerove ideje te objavio knjigu "Teorija skrbi". Pritom pojmovi "pomoć" i "skrb" imaju središnju ulogu kao socijalna kategorija.

Uspostavljanje socijalne pedagogije kao znanstvene discipline započelo je kao reakcija na širenje skrbi za mlade i siromašne tijekom građanske društvene refor-

me potkraj 19. stoljeća. Skrb za mlade uglavnom se iscrpila u doba prije stvaranja njemačkoga Reicha kroz brigu za siročad, koja se dijelila na odgoj u ustanovama (domovi za siročad) i u obitelji udomitelja. U razdoblju od 1871. do 1910. zadaci skrbi za mlade znatno su se izdiferencirali. Tome su djelomično razlog bili državni i zemaljski zakoni koji su npr. predviđali popravilišta za mlade delinkvente, odnosno, odgojno zapuštene mlade ili su propisivali skrbništvo za izvanbračnu djecu. S druge strane, zadaće su se širile i na angažman lokalnih građanskih udruga kao što su skrb za novorođenčad ili jaslice i vrtići ili na djelovanje ambicioznih upravnih službenika kao npr. sustav udomiteljstva u Mainzu. Područje djelovanja se tijekom vremena – osobito između 1880. i 1920. – ne samo znatno proširilo, već se u isto doba skrb za mlade u nekim gradovima, koji su poslije postali uzor (kao Hamburg ili Mainz), izdvojila iz skrbi za siromašne. Skrb za mlade razvila se u samostalno područje rada. Nastale su prve samostalne ustanove za skrb za mlade (kasnije nazvane domovi za mlade) u kojima su se postupno centralizirale sve važne zadaće skrbi za mlade. Riječ je o "podruštvovljenju odgoja" koje se širi i proteže na cijelo razdoblje djetinjstva i mladosti te uzima u obzir različite životne situacije. Oko 1910. nastali su prvi "uredi za mladež" koji se, doduše, još nisu nazivali tako (kao središnjica za javnu skrb za mlade u Mainzu ili hamburški ured za javnu skrb za mlade), ali su pokrivali gotovo cijeli spektar zadataka kao što je to predvidio kasniji državni zakon o dobrobiti mladih.

Skrb o siromašnima također je reformirana u drugoj polovici 19. stoljeća. U velikim gradovima nastali su prvi uredi za dobrobit (poslije nazvani uredi za socijalni rad) koji su bili nadležni za gotovo sve probleme siromaštva nastale tijekom industrijalizacije. U središtu je bila integracija osiromašenih skupina stanovništva.

¹ Ovaj je rad dio projekta Znanstvena utemeljenost i razvoj socijalne pedagogije u Republici Hrvatskoj kojeg je odobrilo i financiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, a provodio se na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Voditeljica projekta bila je prof.dr.sc. Zdravka Poldrugač.

Za razliku od ostalih zemalja, posebno anglo-američkih, u Njemačkoj su nastala dva različita i pravno-administrativno odvojena područja rada:

1. Pomoć mladima: Obuhvaćala je zadatke skrbi za mlade koji su uključivali programe za ugroženu djecu i mlade (kao npr. domski odgoj, skrbništvo, udomiteljstvo djece, nadzor maloljetnika) i pomoć mladima. Obuhvaćala je programe za pomoć djeci, mladima i njihovim obiteljima (kao npr. dječji vrtići, savjetovališta, skrb za dojenčad, pomoć udrugama mladih, pomoć za nezaposlene mlade). Za te zadatke bio je mjerodavan ured za mladež, no pomagale su i privatne (udruge) i javne ustanove.
2. Skrb za siromašne (poslije nazvana socijalna pomoć), obuhvaćala je financijsku i osobnu pomoć za osiromašene i potrebite obitelji i pojedince (kao npr. financijska potpora za siromašne, savjetovanje, skrb za beskućnike, skrb za stare, skrb za udovice itd.). Za to su bili zaduženi dobrotvorni uredi (poslije nazvani uredi za socijalni rad).

Granice između tih dvaju područja u praksi su tanke. Tijekom te podjele razvila su se dva pojma: socijalna pedagogija i socijalni rad. Pojam socijalni rad odnosio se na područje skrbi za siromašne, kasnije nazvan socijalna pomoć. Socijalna pedagogija obuhvaćala je pomoć mladima i imala je fokus na odgojnim problemima djece i mladih i primjerenom pomoći u odgoju, a socijalni rad problemima siromaštva i prikladnim mjerama. Krajem 20. stoljeća ukinuta je podjela na ta dva pojma pa je uspostavljen pojam socijalnoga rada koji obuhvaća teoriju i praksu socijalne pedagogije i socijalnoga rada što je vidljivo i u nazivu zanimanja. Osobe koje su završile stručne visoke škole za socijalni rad/socijalnu pedagogiju obično imaju zvanje socijalni pedagog/socijalni radnik.

Može se zaključiti kako je socijalna pedagogija u Njemačkoj imala svoje koncepcijsko i teorijsko polazište u problemima odgoja i siromaštva nastalim tijekom industrijalizacije ("socijalno pitanje"). Socijalna pedagogija bila je pokušaj da se "socijalno pitanje" riješi pedagoškim sredstvima. Izobrazba osoba koje su djelovale na tim područjima razvijala se krajem 19. stoljeća i u prvom desetljeću 20. stoljeća. Socijalni rad je profesionaliziran na oba ova područja 20-ih godina 20. stoljeća.

Predmet "socijalna pedagogija" poučavao se sve do 60-ih godina samo na nekoliko sveučilišta te je i empirijsko istraživanje u ovoj disciplini bilo slabo izraženo. Stanje se mijenjalo izgradnjom sveučilišta

tijekom obrazovne reforme 60-ih godina i kasnije kada je vođena široka teorijska rasprava i razvilo se samostalno empirijsko istraživanje.

1. 2. Teorijska polazišta

Pogledamo li literaturu od početka 60-ih godina, vidjet ćemo da se razlikuju različita teorijska polazišta:

- **Pedagoško, odnosno, obrazovno i društveno-teorijsko polazište:** ovdje bitnu paradigmu tvori pojam "socijalnopedagoški problem". Socijalno-pedagoški problem je znanstveni pojam za pedagoški i socijalno-politički motiviranu društvenu dijagnozu kod koje se opisuju problemi prilagodbe djece, mladih i odraslih, odnosno teškoće posredovanja ili odgoja u obiteljima, strukturalno uvjetovane društvenim procesima modernizacije. Određene skupine bile su isključene iz obrazovnih procesa. Riječ je o načinu gledanja na pedagoške i socijalne procese koji se iz neke društvene perspektive smatraju problematičnima i opasnim, a za čije se rješenje predviđaju pedagoške i socijalno-političke mjere. Socijalna pedagogija smatra se odgovorom na strukturalni pedagoški i društveni problem. Zadatak socijalne pedagogije, kao aktivne profesije, sastoji se u tome da se djeci, mladima i odraslima omoguće elementarni procesi stjecanja znanja i obrazovanja. Ovo polazište nalazi se u radovima Klause Mollenhauera, Michaela Winklera (usp. i Uhlendorff, 2009).
- Osamdesetih godina nastalo je teorijsko polazište koje kreće od **kategorija svakodnevice i životnoga svijeta/prostora**. Riječ je o teorijskom okviru koncepta socijalnoga rada kod kojega su u središtu svakodnevice, subjektivna iskustva i načini gledanja klijenata. Usmjerenost na život je koncept djelovanja koji odgovara na specifične životne prilike i, polazeći od toga, razvija metodičke i institucionalne perspektive, povezujući pritom analizu specifičnih životnih prilika i subjektivnih konstrukcija socijalne stvarnosti s pedagoškim posljedicama. Pritom polazište nije samo pojedinac sa svojim prednostima, već i njegova uključenost u društveni prostor s potencijalnim resursima. Središnje maksime ustroja i djelovanja su prevencija, bliskost sa svakodnevicom, integracija, participacija i decentralizacija. Važan predstavnik ovoga teorijskog koncepta je Hans Thiersch.
- Daljnja vodeća paradigma za teoriju socijalnoga rada je **teorem svladavanja života**. Pod tim pojmom podrazumijeva se težnja za subjektivnom sposobnošću djelovanja u kritič-

nim životnim situacijama u kojima su ugroženi psihosocijalna ravnoteža, posebno osjećaj vlastite vrijednosti i društveno priznanje. Djeca, mladi i odrasli doživljavaju životne uvjete kao kritične u slučaju kada, do tada raspoloživi osobni i socijalni resursi za svladavanje života, više nisu dostatni. Ova teorija koristi se, među ostalim, konceptom strategija suočavanja (coping) i načelom životnoga stanja. Socijalnopedagoški rezultati nisu usmjereni samo na to da se u kritičnim životnim situacijama omogući svladavanje života, nego i na to da pomažu u obrazovnim procesima. Predstavnik ovog načela je Lothar Böhnisch.

- Daljnje polazište izvodi se iz **teorija o profesiji i usluzi te** definira profesionalno djelovanje iz perspektive usmjerene na uslugu. U središtu se nalazi moderan oblik profesionalnosti izražen u specifičnoj kvaliteti socijalnopedagoške prakse koja omogućuje rast mogućnosti djelovanja, umnožavanje šansi i povećanje mogućnosti participacije i pristupa na strani klijenata (predstavnicima ovoga načela su Bernd Dewe i Hans-Uwe Otto). No, socijalnopedagoška praksa obilježena je u isti mah i određenim paradoksima.
- Devedesetih godina prošloga stoljeća pokušalo se Luhmannovu **teoriju sustava** povezati sa socijalnim radom. Razvila se teorijska rasprava oko pitanja može li se pomoć (kao funkcija socijalnoga rada) smatrati funkcijskim sustavom (usp. Bommers/Scherr; Roland Merten; Frank Hillebrandt). U tom kontekstu nastali su neki teorijski koncepti, no oni su veoma dvojbeni.

1.3 Socijalnopedagoško istraživanje

Mogu se razlikovati tri istraživačka područja:

- (1) *Istraživanje korisnika:* Ovdje u središtu stoje strukturalni i subjektivni uvjeti korisnika socijalnoga rada. Istraživački projekti u tom kontekstu usmjereni su s jedne strane na opis i rekonstrukciju perspektive korisnika i njihove životne situacije, a s druge strane na analizu njihove socijalne i institucionalne okoline zajedno s njihovim strategijama rješavanja problema. Središnje pitanje ove perspektive je: *Kakvi problemi proizlaze iz činjenice što osobe postaju korisnici socijalne pedagogije?* Ovdje se ne gleda samo na pitanja o postojećim resursima, ulozi i funkciji korisnika u procesu pomoći i mogućnosti i granica sudjelovanja, odnosno demokratizacije institucionalnih struktura kao na moguće daljnje istraživačke aspekte. Gleda se i na konkretne rekonstrukcije interakcijskih procesa i analiza djelovanja socijalnopedagoških procesa institucionalizacije na skupine korisnika. Dakle, djelovanje institucija na korisnike kao praktično događanje, ovdje se nalazi u prvom planu.
- (2) *Istraživanje institucija:* Valja razlikovati istraživanja korisnika i institucionalnoga pogleda u odnosu na zadatke, mjere, ciljeve i resurse organizacije te istraživanje institucionalnih okvirnih uvjeta i pogleda društva u odnosu na strukturu šansi i povijesno-društvenu situaciju. Istraživanje institucija odnosi se na uvjete socijalnopedagoških ponuda, na organizacijske strukture, komunalne, regionalne i nacionalne uvjete, ukratko na "socijalnopedagoške ustanove". Pritom su u središtu interesa i postojeće lokalne i nadregionalne strukture, tendencije razvoja koje se ističu u strukturi ponude, tendencije umrežavanja i međusobnog zatvaranja te interni institucionalni uvjeti i procesi. Na nekim se mjestima za istraživanja na tom području radije rabi termin socijalnopedagoško istraživanje organizacije. Prednost je u tome što je izvršena jasnija dioba istraživanja organizacije i profesije. Ovdje je moguće povezati se s raspravama na području sociologije i pedagogije u kojima se tek u novije vrijeme tematizira potreba za zajedničkom raspravom profesije i organizacije. Protivno tomu pod institucionalnom perspektivom više se cilja na "socijalnopedagoško djelovanje" i njegove uvjete. Odnos prema socijalnopedagoškim institucijama omogućuje i razlikovanje organizacijskog socijalnopedagoškog istraživanja i organizacijskog istraživanja općenito. Istodobno se mogu pod istraživanje institucija podvesti i aspekti područja rada i suradničkih odnosa prema drugim društvenim institucijama, kao npr. školi, poduzeću i obitelji, odnosno društvenim područjima kao što su npr. gospodarstvo i politika.
- (3) *Istraživanje profesije:* Uz korisnike su za oblikovanje socijalnopedagoškoga rada važni stručnjaci i drugi djelatnici na socijalnopedagoškome području. Zadatak je socijalnog pedagoga sastaviti programe pomoći, odgoja i obrazovanja koje klijentu pružaju prilike za učenje i razvoj. Jedno je od temeljnih pitanja istraživanja profesije je kako to uspijeva u modernom društvu u uvjetima profesionalizacije. Istraživački okvir ovoga tematskog područja socijalnopedagoškog istraživanja kreće se između procjena studija u odnosu na zanimanje, rasprava o profesionalizaciji i volonterstvu, kao i biografski orijentirana istraživanja kompetencija. Središnja je točka ponajprije razvoj kompeten-

cija, znanja i umijeća koje tijekom promjena u obrazovnom profilu (na stručnim školama, visokim stručnim školama i sveučilištima), pojedinac mora postići, posežući i za organizacijskim resursima. Uz te tematske aspekte u području istraživanja profesije bitnu ulogu ima i pitanje primjene istraživanja. Rezultati istraživanja primjene upućuju na to da stručnjaci rezultate istraživanja u društvenim znanostima primjenjuju prema pragmatičnim logikama svojstvenim ovom području. Središnje je pitanje, koji problemi u modernome društvu proizlaze iz činjenice što se problemi korisnika profesionalno tretiraju. Pitanja u tom kontekstu ne odnose se samo na odnos korisnika i stručnjaka te stručnjaka prema drugim skupinama osoba, već i na povezanost organizacije i profesije što se može promatrati kao problem razgraničenja. Istraživanje profesije je, tako se može tvrditi, znanstvena proizvodnja empirijskoga znanja o profesionalnim, odnosno osobnim vezama, a ne za profesionalne, odnosno, osobne odnose.

1.4. Sustavno lociranje socijalne pedagogije kao znanosti

Socijalna pedagogija kao znanstvena disciplina različito je uključena u sveučilišne obrazovne predmete. Kod većine sveučilišta, kao npr. Bielefeld, Tübingen ili Dortmund ona je težište odgojnih znanosti. Druga sveučilišta nude samostalni studijski predmet "socijalni rad" ili "socijalna pedagogija/socijalni rad ili socijalna skrb", kao Kassel ili Vechta. Socijalna pedagogija shvaća se kao interdisciplinarna disciplina koja se u poučavanju odnosi na odgojne, društvene i medicinske znanosti te sociološka i psihološka polazišta.

2. IZOBRAZBA SOCIJALNIH PEDAGOGA

Izobrazbu socijalnih pedagoga nude visoke stručne škole (njih više od 50) i sveučilišta (ukupno 33). U nastavku bolonjskoga procesa na gotovo svim sveučilištima dodiplomski i magistarski studij zamijenjeni su prvostupničkim i magistarskim studijima. Prvostupnički studiji traju tri godine. Prvostupničke diplome imaju različite oznake (*BA of Art, BA of Science, BA Educational Science, BA Social Work*). Prvostupnički studij kvalificira samo za praksu socijalnoga rada. Magistarske studije socijalnog rada ponajprije nude visoke stručne škole (ali i sveučilišta kao Vechta), dok magistarske studije pedagogije sa smjerom socijalna pedagogija, nude gotovo samo sveučilišta. Redoviti studij traje dvije godine. Magistarski studij kvalificira za pod-

ručja prakse socijalnoga rada i za znanstvene djelatnosti na sveučilištima i istraživačkim institutima. Neke visoke škole (Dortmund, Kassel, Bamberg, Dresden i Lüneburg) nude studij za nastavnike socijalne pedagogije (izobrazba nastavnika) te obrazuju nastavnice i nastavnike za izobrazbu odgojitelja/odgojiteljica na strukovnim i stručnim školama. O uvođenju doktorskih studija za socijalnu pedagogiju/socijalni rad trenutačno se raspravlja, a za sada postoji nekoliko kolegija s težištem na socijalnoj pedagogiji koji se nude diplomiranima, a koje podupire *Njemačka istraživačka zajednica*.

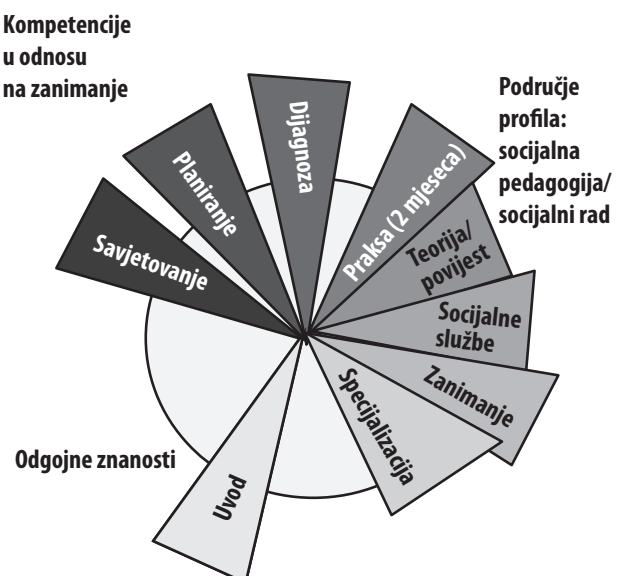
U Njemačkoj se na temelju visokoškolske izobrazbe etablirala socijalna pedagogija s nazivom dipl. socijalni pedagog/dipl. socijalni radnik, odnosno, BA/MA Social Work kao samostalna profesija. Formirale su se posebne strukovne i stručne udruge. U *Njemačkom društvu za pedagogiju* postoji sekcija "Socijalna pedagogija i pedagogija ranog djetinjstva" u kojoj je organizirana sveučilišna socijalna pedagogija.

Nastavni planovi kolegija izrađeni su u obliku modula. Modul se sastoji od više sadržajno srodnih nastavnih sadržaja. Moduli završavaju s modulskim ispitima ili više djelomičnih zadataka. Sekcija socijalne pedagogije *Njemačkoga društva za odgojne znanosti* razvila je strukturni model za smjer socijalna pedagogija u odgojnim znanostima (vidi sl. 1).

Prijedlog strukture

- Pedagoški kolegiji glavnoga predmeta s težištem na socijalnoj pedagogiji (model minor/major)
- Prvostupnik (BA)/ magistar (MA) u pedagogiji/ Edukacijske znanosti

Slika 1. Strukturni model za smjer socijalna pedagogija u odgojnim znanostima

Kompetencije u odnosu na zanimanje (koje se odnose na socijalnu pedagogiju i druge discipline):

- Tematsko područje 1: Dijagnoza
- Tematsko područje 2: Planiranje
- Tematsko područje 3: Savjetovanje
- Tematsko područje 4: Posredovanje
- itd.

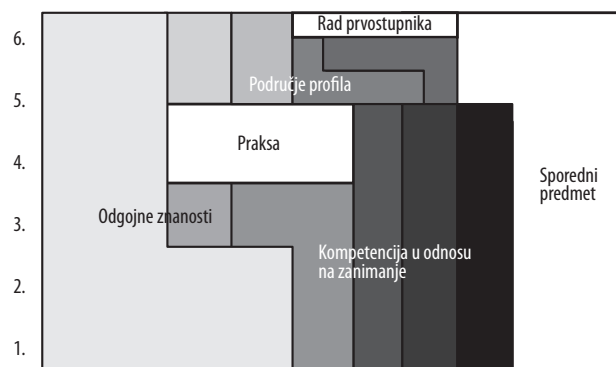
Područje profila: socijalna pedagogija/socijalni rad:

- Tematsko područje 1: Teorija, empirija i povijest socijalnoga rada
- Tematsko područje 2: Socijalne službe
- Tematsko područje 3: Koncepti djelovanja i profesionalnost u socijalnome radu
- Tematsko područje 4: Specijalizacija obzirom na lokaciju

Magistar u edukacijskim znanostima (s težištem na socijalnoj pedagogiji)

		Težište		
Pedagogija	Teorije	Istraživanje usmjereno na disciplinu	Istraživanje usmjereno na primjenu	Praksa (najmanje 3 mjeseca; po mogućnosti 6 mjeseci)

Primjer: varijanta tijeka plana (od 1. do 6. u tablici)

Profesionalne kompetencije proizlaze iz prijedloga strukture. Radi se o:

- sposobnostima vezanim za zanimanje poput dijagnostike, planiranja, posredovanja i savjetovanja,
- specifičnim stručnim znanjima iz teorije i povijesti socijalnoga rada, strukturi i organizaciji socijalnih službi, teorijama i konceptima profesije kao i u određenim težištima (specijalizacije),
- općem temeljnom znanju i osnovama pedagogije,
- istraživačkim kompetencijama, metodama i polazištima.

Na stručnim visokim školama težišta su nešto drukčije izražena nego na sveučilištima.

3. PROFESIJA, PODRUČJA DJELOVANJA SOCIJALNIH PEDAGOGA

Socijalni pedagozi angažiraju se u različitim područjima rada:

1. Pomoć djeci i mladima

Većina socijalnih pedagoga bavi se pomoći djeci i mladima. Pod pomoći djeci i mladima podrazumijeva se područje javno organiziranih oblika odgoja i socijalizacije za adolescente. Pravnim utemeljenjem u Osmom socijalnom zakoniku (SGB VIII, nazvan i Zakon o pomoći djeci i mladima) briga za djecu i mlade može se shvatiti i kao pravna kategorija. SGB VIII utvrđuje: "Svaki mladi čovjek ima pravo na poticanje svoga razvoja i odgoj za odgovornu osobu sposobnu za život u zajednici" (§ 1 SGB VIII). Pomoć mladima treba poticati mlade ljude u njihovu individualnom i socijalnom razvoju te štititi njihovo dobro te osim toga, pridonijeti tomu da se izbjegnju, odnosno uklone različiti oblici diskriminacije i stvore pozitivni životni uvjeti i svijet prihvatljiv za djecu i obitelji. U tom kontekstu, pomoć mladima obuhvaća individualne programe koji općenito potiču i direktno pomažu, ali i politička područja odgovornosti.

2. Područje zdravstva

Općenito možemo utvrditi da je socijalni rad u zdravstvu ponajprije primjenjen kod bolesnih ljudi koji su istrgnuti iz svojih svakodnevnih odnosa i kojima treba pomoći u ponovnom stjecanju ravnoteže u odnosu na svakodnevnicu. To znači pomoć u socijalnom, gospodarskom, pravnom i upravnom pogledu. Uz taj direktan posao s akutnim ili kroničnim bolesnicima privatne i javne zdravstvene službe preuzimaju i preventivne zadatke ili one koji stimuliraju zdravlje, a kojima se pripisuje više sekundarno značenje. Kao središnja područja djelovanja socijalnoga rada u vezi sa zdravstvom mogu se navesti sljedeće ustanove i područja rada: uredi za zdravstvo, socijalnopsihijatrijske službe, javna zdravstvena služba, bolnice, klinike za rehabilitaciju, socijalne stanice, pomoć ovisnicima, pomoć oboljelima od AIDS-a, kuće zdravlja (među ostalim za usavršavanje) te različita savjetovaništa. Dvije službe valja ovdje spomenuti kao primjer: (1) socijalnopsihijatrijske službe i (2) socijalne stanice.

(1) *Socijalnopsihijatrijske službe*: Ciljna grupa socijalnopsihijatrijskih službi ponajprije su kronični psihički bolesnici, ovisnici i gerontopsihijatrijski

bolesnici. Službe su regionalno veoma različito ustrojene. Već prema saveznoj pokrajini socijalnopsihijatrijske službe potpadaju pod nadregionalne ili komunalne urede za zdravstvo, nevladine udruge (npr. Caritas, biskupija, der Paritätische²) ili stručne uprave za zdravstvo, što izravno utječe na zadaće službi: službe nevladinih udruga preuzimaju savjetovanje, aktivnosti praćenja i brige nakon odlaska iz bolnice te interveniraju u krizama. Planiranje liječenja odnosno rehabilitacije te rad s javnošću također su uključeni u područja rada socijalnopsihijatrijskih službi. Usluge koje pružaju uredi za zdravstvo moraju usto preuzeti tzv. "državne zadaće", što konkretno znači da mogu npr. narediti obvezno upućivanje u psihijatrijsku ustanovu.

(2) *Socijalne stanice*: Nastale su početkom 1970-ih godina kao reakcija na pogoršanje tradicionalne njege bolesnika u zajednici. Socijalne stanice pružaju ambulantne zdravstvene usluge te usluge socijalne njege za određeno područje kojem gravitira neka okolica (između 20.000 do 40.000 stanovnika). U pravilu se radi o ponudama ambulantne njege bolesnika, ambulantne njege starijih osoba i djelomično obiteljske njege. Središnji ciljevi rada socijalnih stanica su poboljšanje prijelaza iz stacionarnoga liječenja preko ambulantne njege do povratka u normalnu svakodnevicu, skraćivanje boravka u bolnici te izbjegavanje upućivanja u bolnicu osiguranjem medicinske, kućanske i socijalne skrbi. U socijalnim stanicama rade većinom "multiprofesionalni" timovi i to medicinske sestre/medicinski tehničari, njegovatelji/njegovateljice starijih osoba, domaćice/domaćini, stručne osobe za upravljanje i socijalni radnici. Kao prioritetni zadaci socijalnoga rada spominju se među ostalim funkcije vođenja (npr. koordinacija različitih usluga), opće savjetovanje i briga te pružanje pomoći pri predaji zahtjeva. Socijalne stanice mogu djelovati pri samim općinama ili dobrotvornim udrugama.

3. Socijalni rad sa starijim osobama

Socijalnim radom sa starijim osobama u pravilu se naziva pomoć starijim osobama i rad sa starijim osobama, gdje rade socijalni radnici. Razlikujemo *direktne usluge* za starije ili stare osobe i *indirektne usluge* koje se odnose na strukturne i životne uvjete u okruženju te na sustav usluga. Polazišta za rad sa starijim osobama mogu se raščlaniti na različita područja: (1) otvoreni rad sa starijim osobama, (2) ambulantna pomoć, (3) djelomično stacionarna pomoć starijim osobama, (4) stacionarna skrb za starije osobe.

(1) Otvoreni rad sa starijim osobama

Otvorenim radom sa starijim osobama nazivaju se programi koji se odnose na poticanje društvenih kontakata, obrazovanje, rad u kulturi i rad u slobodno vrijeme usmjeren na svakodnevicu. To područje obuhvaća klubove za starije ili mjesta susreta koja nudi zajednica, ali i razne programe na razini pokrajine ili države poput "Inicijativa treća životna dob" ili "Zajednica starijih". No posljednjih godina primjećuje se pad potražnje za tradicionalnim oblicima otvorenog rada sa starijim osobama (npr. klubovi za starije osobe), pa se zato više primjenjuje integrativno polazište koje definira rad sa starijim osobama kao dio rada na susretima građana (npr. u centru grada i gradskim kućama).

(2) Ambulantna pomoć

Ovo se područje odnosi ponajprije na skrb i potporu starijim ljudima koju pružaju socijalne stanice i ambulantne službe za njegu koje, kao glavne usluge nude, uglavnom, njegu i vođenje kućanstva kako bi se omogućio nastavak života u vlastitom stanu. Drugi zadaci kao npr. oni *case managementa*, koji u mnogim područjima preuzimaju socijalni radnici, ne mogu se više financirati nakon što je uvedeno osiguranje za njegu i obzirom na oskudna sredstva iz proračuna.

(3) Djelomično stacionarna pomoć starijim osobama

"Djelomično stacionarnom pomoći starijim osobama" nazivaju se ustanove koje skrbe za starije ljude tijekom dana kroz programe i mogućnosti komunikacije, organizacije slobodnog vremena, informiranja, savjetovanja ili obrazovanja. Među te ponude ubraja se i pomoć koju nude npr. domovi za dnevnu njegu ili dnevni boravci za starije osobe. Zbog toga se ovdje presijecaju područja "vanjskoga/otvorenog rada sa starijim osobama" i ona "stacionarne skrbi za starije osobe".

(4) Stacionarna briga za starije osobe

Stacionarna briga za starije osobe u Njemačkoj se pruža u pravilu u "stanovima za starije osobe", "domovima za starije osobe", "domovina za njegu starijih osoba" i "dnevnim boravcima za starije osobe". "Stanovi za starije osobe" su najčešće ustanove koje starijim osobama pružaju posebne stanove i što je moguće samostalniji način života.

4. Pomoć osobama s invaliditetom

Područje "rada s osobama s invaliditetom" ili "pomoć osobama s invaliditetom" je krajnje heterogeno područje rada koje – uz socijalni rad – određuju različite profesije kao npr. medicina, psihologija, peda-

2 nap. prev. krovna organizacija raznih neprofitnih udruga koje djeluju dobrotvorno na području njege bolesnika

gogija i njega starijih osoba. Ponude se mogu proširiti na sve životne faze, što znači da se nude mjere poticanja i praćenja u ranom djetinjstvu ("rano poticanje") u sklopu pomoći osobama s invaliditetom, ali i skrb i obrazovanje za djecu predškolske i školske dobi. Za pomoć osobama s invaliditetom važna je, osim toga, pomoć za rad ili pomoć u sklopu alternativnih oblika zapošljavanja te briga u ustanovama za stanovanje. Uz diferencijaciju po vrsti invaliditeta (npr. duševni, tjelesni, teškoće u učenju), usluge i ustanove za osobe s invaliditetom mogu se načelno podijeliti i po dobi korisnika o kojima se skrbi. Razlikuje se pet područja: (1) rano područje, (2) elementarno područje, (3) školsko područje, (4) područje strukovnog školovanja, (5) područje obrazovanja odraslih.

(1) *Rano područje*: Tu se ubrajaju ponude za djecu do 3. godine života, kao npr. centar za rano poticanje odnosno socijalnopedijatrijski centar koji skrbi medicinski, terapijski i pedagoški za djecu s invaliditetom.

(2) *Elementarno područje*: Za djecu od treće godine života do polaska u školu "specijalni vrtić" ili "vrtić za poticanje" središnje je područje rada pomoći djeci teškoćama u razvoju. Tu se primaju djeca koja ne dobivaju poticaj ili dobivaju nedovoljno poticaja u redovitom vrtiću. U sklopu rasprave oko "načela normalizacije" može se primijetiti da se sve više djece s teškoćama u razvoju uključuje u "integracijske dječje vrtiće" zajedno s ostalom djecom te ondje potiče njihov razvoj.

(3) *Školsko područje*: Za djecu s teškoćama u razvoju i mlade u školskoj dobi postoje specijalne škole usmjerene na posebne potrebe kao npr. škole za duševno hendikepirane, za djecu s teškoćama u učenju, za gluha djecu i djecu oštećena sluha. Mnoge škole moguće je završiti na svim razinama (završetak osmogodišnje škole, matura srednje škole i opća matura).

(4) *Područje strukovnog obrazovanja*: Nakon završetka škole mladima s teškoćama u razvoju stoje na raspolaganju brojne mjere nalaženja posla i pripreme za zanimanja, kao npr. pripremna godina za učenje za zanimanje.

(5) *Područje obrazovanja odraslih*: Ovim područjem dominiraju tzv. radionice za osobe s teškoćama u razvoju. One trebaju omogućiti odraslim osobama uključivanje u svijet rada.

5. Rad s marginalnim grupama

Dugo vremena glavno težište socijalnoga rada s marginalnim grupama bili su rad s beskućnicima i rad za opće dobro koji se paralelno razvijao. No

od 1980-ih godina razvijala su se mnogobrojna nova područja rada s marginalnim skupinama. Taj se razvoj objašnjava, s jedne strane, time što je broj Nijemaca povratnika, migranata i izbjeglica iz nekadašnjeg Istočnoga bloka i zemalja Trećega svijeta znatno narastao. S druge strane povećala se grupa ljudi pogođenih siromaštvom, dugotrajnom nezaposlenosti i stambenom krizom. Važno je reći da se posebno posljednje spomenuta grupa ljudi teško obraća prema klasičnim konceptima rada s marginalnim grupama budući da se ovdje često radi o osobama koje su nekoć pripadale srednjem sloju.

Današnji rad s marginalnim grupama usmjeren je na koncept orijentacije prema životnom prostoru (Thiersch, vidi gore). Mogu se istaknuti sljedeći zadaci:

- preventivni, npr. savjetovanje;
- traganje za marginalnim skupinama te bolja suradnja ustanova za pomoć mladima i škole;
- polazišta za jačanje pretpostavki za obrazovanje, npr. ciljanim predškolskim radom, socijalnim radom u školi, savjetovanjem pri profesionalnoj izobrazbi itd.;
- poboljšanje infrastrukture u ugroženim dijelovima grada;
- uspostavljanje temeljne sigurnosti koju treba provesti na planu socijalne politike.

Uz ta sveobuhvatna polazišta za rad s marginalnim skupinama u međuvremenu su se isprofilirala mnogobrojna polja djelovanja. Osim klasične pomoći "beskućnicima", 1990-ih godina posebno se razvijao "socijalni rad s djecom s ulice" kao daljnje središnje područje djelovanja socijalnoga rada. Druga područja djelovanja su npr. pomoć narkomanima, rad s prostitutkama ili homoseksualnim muškim prostitutkama te rad s useljenicima, odraslima i mladim delinkventima. Središnji zadatak socijalnoga rada s marginalnim grupama je izvještavanje o položaju i perspektivama pogođenih osoba, objavljivanje njihovih političkih zahtjeva i zauzimanje za socijalnu politiku koja jamči socijalniju preraspodjelu.

6. Rad u zajednici

Rad u zajednici polazište je za djelovanje koje je u potpunosti usmjereno na neku četvrt, odnosno dio grada. Riječ je o resursima određenog dijela grada i uključivanje samih stanovnika, kako bi se uklonili neki nedostaci. U tom smislu primjenjuju se različite metode iz socijalnoga rada, kao npr. socijalnopedagoško savjetovanje ili grupni rad. Kao nadređeni cilj rada u zajednici može se definirati aktiviranje ljudi u nekom dijelu grada. Klasične projekte rada u zajednici nalazimo u područjima kao što su npr.

stanovi za beskućnike ili trabantski gradići, a u novije vrijeme npr. i u radničkim četvrtima koje se pretvaraju u sirotinjske četvrti. Središnje ustanove i organizacijski oblici rada u zajednici su, među ostalim, gradske kuće, odnosno, središta dijelova grada, radne grupe, udruge i lokalne inicijative.

Preporuke literature koje daju pregled o njemačkoj socijalnoj pedagogiji:

Werner Thole (Hrsg.): Grundriss Soziale Arbeit. Ein einführendes Handbuch. Leske und Buderich, Opladen, 2002.

U. Uhlendorff: Handbuch Erziehungswissenschaft (Hrsg.: Böhm, W. / Frost, U. / Ladenthin, V. / Mertens, G.), Band III, Teilbereich 6, Umwelten/ Sozialpädagogik (2008/2009).